IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 02 May 2026

O‘ZBEKISTONDA VENCHUR KAPITALNI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR VA RAG‘BATLANTIRISH VOSITALARI

Meyliyeva Dilsora Farhod qizi
O’zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi magistranti
dilsorameyliyeva@gmail.com
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20255641

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda venchur kapitalni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari, mavjud muammolar hamda uni rag‘batlantirish vositalari tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda venchur kapitalning o‘rni va ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot davomida O‘zbekistonda venchur kapital bozorining rivojlanish darajasi, institutsional muammolar, investitsiya muhitining holati hamda investorlar faolligiga ta’sir etuvchi omillar o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda venchur kapital bozorini rivojlantirish innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish va investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: venchur kapital, startap, innovatsion iqtisodiyot, investitsiya muhiti, risk kapitali, moliyalashtirish, investorlar, davlat qo‘llab-quvvatlashi, ekotizim, innovatsiya

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of venture capital development in Uzbekistan, including existing challenges and mechanisms for its promotion. The role and importance of venture capital in financing innovative projects in the modern economy are substantiated. The study examines the current state of the venture capital market in Uzbekistan, institutional barriers, investment climate conditions, and factors influencing investor activity. The findings indicate that the development of the venture capital market in Uzbekistan plays a significant role in fostering an innovation-driven economy and increasing the country’s investment attractiveness.

Keywords: venture capital, startups, innovation economy, investment climate, risk capital, financing, investors, government support, ecosystem, innovation.

Kirish

So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida innovatsion rivojlanish modeli ustuvor ahamiyat kasb etib, bunda venchur kapital muhim moliyaviy instrument sifatida shakllanmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda startap loyihalarni moliyalashtirishda venchur kapital asosiy manbalardan biri bo‘lib, u yuqori riskga ega bo‘lgan, ammo katta daromad keltirishi mumkin bo‘lgan innovatsion g‘oyalarni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Global miqyosda venchur kapital investitsiyalari hajmi 2023–2024 yillarda yuzlab milliard AQSH dollarini tashkil etib, asosiy ulush AQSH, Yevropa va Osiyo-Tinch okeani mintaqasiga to‘g‘ri kelmoqda.

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar natijasida startap ekotizimi shakllanib bormoqda. Xususan, texnoparklar, inkubatorlar va akselerator dasturlar soni ortib, yosh tadbirkorlar faoliyati qo‘llab-quvvatlanmoqda.

Statistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, rivojlanayotgan mamlakatlarda venchur kapital investitsiyalarining yalpi ichki mahsulotga nisbati odatda 0,1–0,5% atrofida bo‘lsa, rivojlangan davlatlarda bu ko‘rsatkich ancha yuqori. O‘zbekistonda esa ushbu ko‘rsatkich hali juda past darajada bo‘lib, venchur kapital bozorini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Shu sababli,

venchur kapitalni rivojlantirish, mavjud muammolarni aniqlash va uni rag‘batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Venchur kapitalni rivojlantirish masalasi iqtisodiy adabiyotlarda keng o‘rganilgan bo‘lib, u asosan innovatsion faoliyatni moliyalashtirish vositasi sifatida talqin etiladi. Ilmiy tadqiqotlarda venchur kapital yuqori risk va yuqori daromad tamoyiliga asoslangan investitsiya shakli sifatida e’tirof etilib, u startaplar va yangi texnologik loyihalarni qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynashi ta’kidlanadi.

Ko‘plab tadqiqotlar venchur kapitalning iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sirini ko‘rsatadi. Xususan, venchur kapital mavjud bo‘lgan mamlakatlarda innovatsion faoliyat darajasi, yangi texnologiyalarni joriy etish sur’atlari va yuqori texnologiyali kompaniyalar soni ortishi kuzatiladi. Shu bilan birga, venchur kapital bozori rivojlangan davlatlarda startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanish ehtimoli yuqori ekanligi aniqlangan.

Adabiyotlarda venchur kapitalni rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillar ham keng yoritilgan. Ular qatoriga institutsional muammolar, huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, investorlar uchun risk darajasining yuqoriligi, kapital bozorlarining rivojlanmaganligi va innovatsion infratuzilmaning yetishmasligi kiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda venchur kapital bozori ko‘proq davlat qo‘llab-quvvatlashiga muhtoj ekanligi ta’kidlanadi.

Shuningdek, ilmiy manbalarda venchur kapitalni rivojlantirishning samarali mexanizmlari sifatida davlat tomonidan soliq imtiyozlari berish, venchur fondlarni qo‘llab-quvvatlash, startap ekotizimini rivojlantirish, inkubatsiya va akseleratsiya dasturlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etiladi.

So‘nggi ilmiy izlanishlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida venchur kapitalning ahamiyati yanada ortib, u innovatsion rivojlanishning asosiy drayveriga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda ham venchur kapitalni rivojlantirish uchun kompleks yondashuvni qo‘llash, institutsional muhitni takomillashtirish va investorlar faolligini oshirish zarur hisoblanadi.

Asosiy qism

O‘zbekistonda venchur kapitalni rivojlantirish jarayoni so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar va innovatsion rivojlanishga qaratilgan davlat siyosati natijasida faollashib bormoqda. Xususan, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, IT-sohasini qo‘llab-quvvatlash va startap ekotizimini shakllantirish bo‘yicha qabul qilingan dasturlar venchur kapital bozorining shakllanishiga zamin yaratmoqda. Shu bilan birga, amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatda venchur kapital bozori hali boshlang‘ich bosqichda bo‘lib, uning hajmi va institutsional rivojlanish darajasi rivojlangan davlatlarga nisbatan ancha past.

So‘nggi statistik ma’lumotlarga ko‘ra, global miqyosda venchur kapital investitsiyalari hajmi yiliga 300–400 milliard AQSH dollari atrofida shakllanmoqda. Ushbu investitsiyalarning asosiy qismi AQSH, Xitoy va Yevropa davlatlariga to‘g‘ri keladi. Masalan, AQSHda venchur kapital investitsiyalarining yalpi ichki mahsulotga nisbati 0,5–1 foiz atrofida bo‘lsa, Yevropa mamlakatlarida bu ko‘rsatkich 0,2–0,4 foizni tashkil etadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa ushbu ko‘rsatkich odatda 0,1 foizdan past darajada qolmoqda.

O‘zbekistonda esa venchur kapital investitsiyalari hajmi nisbatan kichik bo‘lib, u asosan IT va texnologik startaplar bilan cheklanib qolmoqda. Amaliy kuzatuvlarga ko‘ra, mamlakatda startap loyihalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi hali umumiy investitsiyalar tarkibida juda kichik ulushni egallaydi. Shu bilan birga, IT Park, innovatsion markazlar va akselerator dasturlar orqali qo‘llab-quvvatlanayotgan startaplar soni yildan-yilga ortib bormoqda, bu esa kelgusida venchur kapital bozorining kengayishi uchun asos yaratadi.

Venchur kapitalni rivojlantirishda mavjud muammolarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, birinchi navbatda institutsional va huquqiy muhit yetarli darajada rivojlanmagan. Xususan, venchur fondlar faoliyatini tartibga soluvchi aniq mexanizmlar, investorlar huquqlarini himoya qilish tizimi va chiqish (exit) strategiyalari bo‘yicha infratuzilma yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa investorlar uchun risk darajasini oshirib, ularning faolligini cheklaydi.

Ikkinchi muhim muammo — bu moliya bozorining rivojlanmaganligi hisoblanadi. Kapital bozorlari, xususan fond bozori yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli venchur investorlar uchun investitsiyadan chiqish imkoniyatlari cheklangan. Bu esa venchur kapital investitsiyalarining jozibadorligini pasaytiradi.

Uchinchi muammo sifatida startap ekotizimining yetarli darajada rivojlanmaganligini ko‘rsatish mumkin. Garchi so‘nggi yillarda startaplar soni ortayotgan bo‘lsa-da, ularning aksariyati boshlang‘ich bosqichda bo‘lib, barqaror biznes modelga ega emas. Bu esa venchur investorlar uchun qo‘shimcha risklarni yuzaga keltiradi.

Shu bilan birga, venchur kapitalni rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlar ham salmoqli hisoblanadi. O‘zbekistonda yoshlar ulushining yuqoriligi, raqamli texnologiyalarga qiziqishning ortishi va davlat tomonidan innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash siyosati venchur kapital bozori uchun ijobiy sharoit yaratmoqda. Xususan, IT Park rezidentlari sonining ortishi va eksport hajmining oshib borishi startaplar faoliyatining kengayib borayotganini ko‘rsatadi.

Venchur kapitalni rivojlantirishda davlat tomonidan qo‘llanilayotgan rag‘batlantirish vositalari muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiyalar va startap loyihalarni moliyalashtirish dasturlari venchur kapitalning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shuningdek, zamonaviy tendensiyalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli platformalar, fintech yechimlar va sun’iy intellekt asosidagi startaplar venchur kapital investitsiyalarining asosiy yo‘nalishiga aylanmoqda. O‘zbekistonda ham aynan shu sohalarni rivojlantirish venchur kapital bozorini kengaytirishda muhim omil bo‘lishi mumkin.

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda venchur kapital bozori hali rivojlanish bosqichida bo‘lib, uning salohiyati yuqori. Mavjud muammolarni bartaraf etish, institutsional muhitni takomillashtirish va investorlar uchun qulay sharoit yaratish orqali venchur kapitalni rivojlantirish mumkin. Bu esa o‘z navbatida innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish va mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

1-jadval.

O‘zbekistonda venchur kapital rivojlanishining asosiy ko‘rsatkichlari

s	**Ko‘rsatkichlar**	**Global daraja (%) / qiymat**	**O‘zbekiston holati**
1	Venchur kapital hajmi	300–400 mlrd AQSH dollari	Past (boshlang‘ich bosqich)
2	YAIMga nisbati	0,2–1%	<0,1%
3	Startaplar soni o‘sishi	10–20% yiliga	15–25% yiliga
4	IT sektor ulushi	40–60%	60–70%
5	Investitsiya hajmi (startaplarga)	Yuqori	Past
6	Davlat qo‘llab-quvvatlashi	O‘rta–yuqori	Yuqori
7	Investorlar faolligi	Yuqori	Past–o‘rta
8	Chiqish (exit) imkoniyatlari	Rivojlangan	Cheklangan
9	Ekotizim rivojlanganligi	Yuqori	O‘rta
10	Innovatsion infratuzilma	Yuqori	Rivojlanmoqda

Manba: *Muallif tomonidan global venchur kapital bozori tendensiyalari va O‘zbekiston iqtisodiy ko‘rsatkichlari asosida umumlashtirilgan.*

Mazkur jadvalda O‘zbekistonda venchur kapital bozorining rivojlanish darajasi asosiy ko‘rsatkichlar kesimida global tendensiyalar bilan taqqoslab umumlashtirilgan. Jadvalda keltirilgan ma’lumotlar so‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan innovatsion rivojlanish jarayonlari, xususan venchur kapitalning yuqori sur’atlarda o‘sishi va uning startap ekotizimidagi muhim rolini aks ettiradi. Global miqyosda venchur kapital investitsiyalari hajmining yuqoriligi va YAIMga nisbatan sezilarli ulushga ega ekanligi ushbu moliyalashtirish mexanizmining iqtisodiy o‘sishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi.

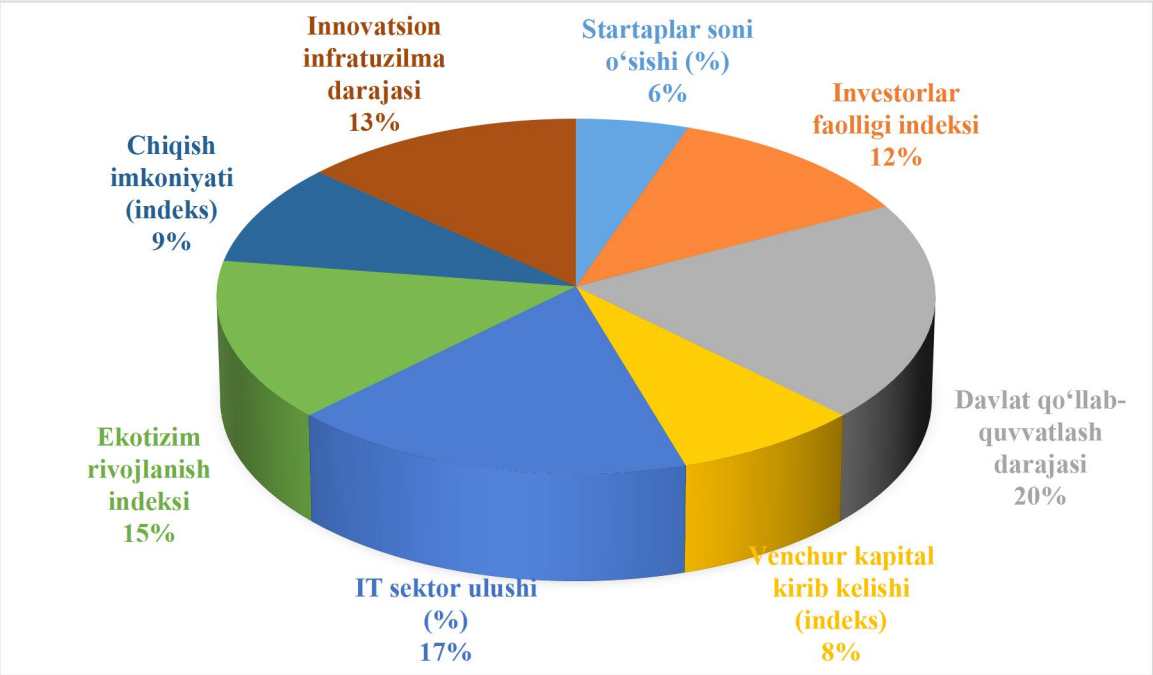
Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan davlatlarda venchur kapital bozori to‘liq shakllangan bo‘lib, unda investorlar faolligi, chiqish (exit) mexanizmlarining rivojlanganligi va kapital bozorlari infratuzilmasining mukammalligi ta’minlangan. Bunday sharoit innovatsion loyihalarni tezkor moliyalashtirish va startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga xizmat qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa, jumladan O‘zbekistonda, ushbu ko‘rsatkichlar nisbatan past darajada bo‘lib, venchur kapital bozori hali shakllanish bosqichida ekanligi kuzatiladi.

O‘zbekistonda venchur kapital rivojlanishining asosiy xususiyatlaridan biri — startaplar sonining barqaror o‘sib borayotganidir. Bu esa yoshlar orasida tadbirkorlik faolligining ortib borayotganini va innovatsion g‘oyalarga qiziqish kuchayganini anglatadi. Shu bilan birga, investitsiyalar hajmining pastligi va investorlar faolligining yetarli darajada emasligi venchur kapital bozorining asosiy muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, xususiy investorlar va institutsional investorlarning ishtiroki cheklanganligi ushbu sohaning rivojlanishini sekinlashtirmoqda.

Jadvalda aks ettirilgan yana bir muhim jihat — chiqish mexanizmlarining cheklanganligidir. Rivojlangan mamlakatlarda IPO, aksiyalarni sotish yoki kompaniyalarni sotib olish orqali investitsiyadan chiqish imkoniyatlari keng bo‘lsa, O‘zbekistonda fond bozori infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli bu imkoniyatlar ancha tor. Bu holat venchur investorlar uchun qo‘shimcha risklarni yuzaga keltiradi va ularning bozorga kirishini cheklaydi.

Shu bilan birga, davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar venchur kapital bozorini rivojlantirish uchun muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Xususan, IT Park faoliyati, innovatsion markazlar, startaplarni qo‘llab-quvvatlash dasturlari hamda soliq va moliyaviy imtiyozlar venchur kapitalning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Raqamli iqtisodiyot va IT sohasining ustuvor yo‘nalish sifatida rivojlanishi ham venchur investitsiyalar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Muallifning fikricha, O‘zbekistonda venchur kapitalni rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur bo‘lib, bunda institutsional muhitni takomillashtirish, kapital bozorlari infratuzilmasini rivojlantirish, investorlar uchun huquqiy kafolatlarni kuchaytirish hamda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, startap ekotizimini rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash va innovatsion madaniyatni shakllantirish orqali venchur kapital bozorining barqaror o‘sishini ta’minlash mumkin.

1-rasm. O‘zbekistonda venchur kapital rivojlanishining asosiy indikatorlari.

Manba: *Muallif tomonidan zamonaviy venchur kapital bozori tendensiyalari va O‘zbekiston innovatsion rivojlanish ko‘rsatkichlari asosida shakllantirilgan.*

Mazkur jadval diagramma (grafik) tuzish uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda O‘zbekistonda venchur kapital bozorining rivojlanish darajasini ifodalovchi asosiy ko‘rsatkichlar soddalashtirilgan raqamli shaklda keltirilgan. Jadvalda startaplar sonining o‘sishi, investorlar faolligi, davlat qo‘llab-quvvatlash darajasi, IT sektor ulushi hamda innovatsion infratuzilmaning rivojlanish darajasi kabi muhim indikatorlar aks ettirilgan.

Ushbu ko‘rsatkichlar venchur kapital ekotizimining turli jihatlarini baholash imkonini beradi va ularning o‘zaro bog‘liqligini grafik tarzda ifodalash uchun qulay asos yaratadi. Xususan, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash darajasining yuqoriligi fonida investorlar faolligi va venchur kapital oqimining nisbatan pastligi ushbu sohada hali yechimini kutayotgan muammolar mavjudligini ko‘rsatadi.

Muallifning fikricha, mazkur jadval asosida tuziladigan diagrammalar venchur kapital bozorining rivojlanish darajasini vizual tarzda baholash, muammoli jihatlarni aniqlash hamda ustuvor yo‘nalishlarni belgilashda muhim tahliliy vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi tafovutlar venchur kapitalni rivojlantirishda institutsional va investitsion muhitni yanada takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda venchur kapital bozori hali shakllanish bosqichida bo‘lib, uning rivojlanish darajasi global ko‘rsatkichlarga nisbatan ancha past. Shu bilan birga, mamlakatda innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar, startap ekotizimining shakllanib borishi va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining kengayib borayotgani venchur kapital bozorining rivojlanishi uchun muhim zamin yaratmoqda.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, venchur kapitalni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan asosiy omillar qatoriga institutsional va huquqiy muhitning yetarli darajada rivojlanmaganligi, investorlar faolligining pastligi, kapital bozorlari infratuzilmasining sustligi hamda chiqish (exit)

mexanizmlarining cheklanganligi kiradi. Ushbu omillar venchur investitsiyalarning hajmi va samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shu bilan birga, mavjud imkoniyatlar ham salmoqli bo‘lib, xususan yoshlar ulushining yuqoriligi, raqamli texnologiyalar rivoji, IT sektorining ustuvor yo‘nalish sifatida shakllanishi hamda davlat tomonidan berilayotgan imtiyozlar venchur kapitalni rivojlantirish uchun ijobiy sharoit yaratmoqda.

Muallifning fikricha**,** O‘zbekistonda venchur kapital bozorini rivojlantirish uchun kompleks yondashuvni qo‘llash zarur. Ya’ni, institutsional muhitni takomillashtirish, investorlar uchun huquqiy kafolatlarni kuchaytirish, kapital bozorlari infratuzilmasini rivojlantirish hamda davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, startap ekotizimini rivojlantirish, innovatsion madaniyatni shakllantirish va malakali kadrlar tayyorlash orqali ushbu sohaning barqaror o‘sishini ta’minlash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, venchur kapitalni rivojlantirish O‘zbekistonda innovatsion iqtisodiyotning shakllanishi, investitsion jozibadorlikning oshishi va iqtisodiy o‘sish sur’atlarining jadallashuviga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

Amaliy takliflar:

1. O‘zbekistonda venchur kapital faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy bazani takomillashtirish zarur. Xususan, venchur fondlar faoliyati, investorlar huquqlari va investitsiyadan chiqish mexanizmlarini aniq belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish lozim.
2. Venchur kapital bozorini rivojlantirish uchun kapital bozorlari infratuzilmasini kengaytirish maqsadga muvofiq. Ayniqsa, fond bozorini rivojlantirish orqali IPO va boshqa chiqish mexanizmlarini joriy etish investorlar uchun muhim rag‘bat bo‘lib xizmat qiladi.
3. Xususiy investorlar va institutsional investorlar faolligini oshirish zarur. Buning uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarini joriy etish tavsiya etiladi.
4. Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish muhim hisoblanadi. Davlat ishtirokidagi venchur fondlar tashkil etish va ularni xususiy kapital bilan integratsiya qilish orqali investitsiyalar hajmini oshirish mumkin.
5. Startap ekotizimini rivojlantirish maqsadida inkubatorlar, akseleratorlar va texnoparklar faoliyatini kengaytirish zarur. Bu yangi innovatsion loyihalarning paydo bo‘lishi va rivojlanishiga xizmat qiladi.
6. Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish uchun grantlar va davlat dasturlarini kengaytirish lozim. Bu ayniqsa boshlang‘ich bosqichdagi startaplar uchun muhim ahamiyatga ega.
7. Venchur kapital sohasida malakali kadrlar tayyorlash va tadbirkorlik madaniyatini rivojlantirish zarur. Buning uchun ta’lim tizimida innovatsiya va startaplar bo‘yicha maxsus dasturlarni joriy etish tavsiya etiladi.
8. Raqamli texnologiyalar va innovatsion sohalarni rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash zarur. Ayniqsa, IT, fintech va sun’iy intellekt sohalariga yo‘naltirilgan startaplarni rag‘batlantirish venchur kapital oqimini oshiradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Gompers P., Lerner J. Venchur kapital va innovatsion iqtisodiyot rivoji. – Harvard Business School Press, 2001.
2. Metrick A., Yasuda A. Venchur kapital va xususiy kapital asoslari. – Wiley Finance, 2021.
3. OECD. Venchur kapital va innovatsion moliyalashtirish bo‘yicha hisobot. – 2023.

4. World Bank. Global investitsiya va innovatsion rivojlanish istiqbollari. – 2024.
5. International Finance Corporation (IFC). Rivojlanayotgan mamlakatlarda venchur kapitalni rivojlantirish. – 2022.
6. European Investment Bank. Venchur kapital bozori va startaplarni moliyalashtirish tahlili. – 2023.
7. Damodaran A. Investitsiya baholash va risklarni boshqarish asoslari. – Wiley, 2020.
8. Blank S., Dorf B. Startaplar uchun qo‘llanma: mijozlarni rivojlantirish modeli. – K&S Ranch, 2012.
9. Central Bank of Uzbekistan. Yillik hisobot. – 2023.
10. O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. Innovatsion faoliyat va startaplar rivoji bo‘yicha hisobot. – 2024.